

A honfoglaló magyarság fegyverzete a pozsonyi csata tükrében

PETKES ZSOLT

1110 évvel ezelőtt sorsdöntő ütközet zajlott Pozsony közelében, amelyről mindössze egy rövid mondat erejéig emlékezik meg a *Salzburgi évkönyv*: „Nagyon szerencsétlen harc folyt Brezalauspurc-nál július Nonae-je 4. napján...”

Bár ennyi év távlatából nem illendő vitatkozni a krónika szerzőjével, azt azonban mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a csata szerencsétlennek csak a vesztes fél, a bajor seregek szemszögéből tekinthető. Ezzel a győzelemmel a magyarság megszállította helyzetét az újonnan birtokba vett Kárpát-medencében, ráébresztve a Frank Birodalmat arra, hogy Pannónia, valamikori keleti tartományuk végleg elveszett a számukra.

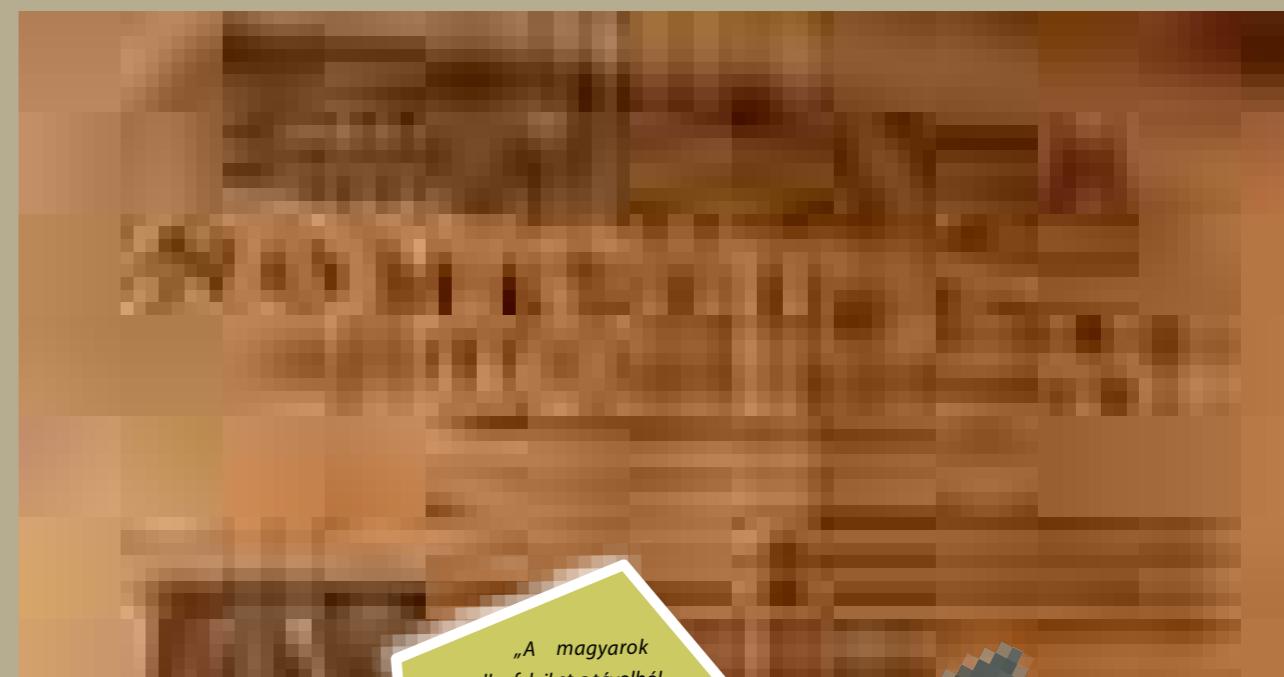
Mielőtt bárki azt hinné, hogy ez a szemérmes hallgatás a csatáról csak a salzburgi szerzőt jellemzi, téved. Alig ismert más egykorú, hiteles forrás a csatáról, ráadásul a fennmaradt említések

még szükségesebbek, mint az említett évkönyv, s a csata lefolyásáról semmilyen adatot nem tartalmaznak. Az események után több mint 600 évvel Johannes Aventinus Bajorország történetét taglaló munkáiban ugyanakkor megtalálható a csata részletes leírása. Miután az itt szereplő adatok többségét más források nem erősítik meg, sokan megkérdőjelezzik a leírak hitelességét, és a humanista szerzőket jellemző fantáziálásnak tartják őket. Krónikájának azonban több részlete is utal arra, hogy olyan forrásokat is felhasználhatott, amelyek mára már nem elérhetőek.

„Mintha csak ürge lovaikkal át akarnák törni a harc vonalat, nagy erővel támadnak, s hatalmas nyíl felhőt bocsátanak ki. A bajorokat a szaru-íjaikból kilőtt nyilvesszőkkel borítják el, majd ismét hátrálnak. [...] ...elsőprő rohammal ott teremnek, ugyanolyan hirtelen eltűnnek, először menekülést színlelnek, majd lovaikat megfordítva támadnak, de bármit is tegyenek, nyilaznak és dardát vetnek...” Aventinus: *Bajor évkönyv*

Johannes Aventinus (1477–1534), eredeti nevén Johann Georg Turmair bajor humanista történész. 1517-ben nevezték ki Bajorország hivatalos történészirovájává, majd megbízták Bajorország történetének megírásával. Munkájában, melynek címe *Bayrischer Chronicon* („Bajor évkönyv”) a kezdetektől 1460-ig kíséri végig a bajorok történetét.

Íjászfelszerelés: Bencsik Péter íjépítő mester által készített íj- és nyíltegez-rekonstrukciók, nyilvesszők és egy íjászgűrű (fotó: Bencsik Péter)

Egy oldal Aventinus művéből

A *Bajor évkönyv*ben a pozsonyi csata kapcsán szinte az összes, a nomád hadseregekre, így a honfoglaló magyarságra is jellemző taktikai elem megtalálható: az ellenséges csapatok folyamatos zaklatásától kezdve, a folyókön való gyors átkelésen át a színlelt megfutamodásig. Részletessége ellenére az évkönyv azonban nem hadtörténeti munka, a történeti eseményekre fókuszál, és sok esetben csak közvetve utal a fegyverzet és az alkalmazott taktika közötti szoros összefüggésre. Ez az elválaszthatatlan kapcsolat valójában a régészeti leleteken keresztül és az ezekre épülő, az elmúlt évtizedben felerősödő fegyver- és életmód-rekonstrukciók kísérleteknek köszönhetően válik igazán kézzelfoghatóvá, amelyek rámutattak arra, hogy a korai magyarság lovas életmódja, fegyverzete és hadi stratégi-

„A magyarok ellenfeleiket a távolból támadják nyilaikkal: akkoriban nem ismerték a nyílt harcot, a gyalogos csatát az egymáshoz feszülő hadsorokat, a karddal vívott közelharcot...”
Aventinus: *Bajor évkönyv*

Rombusz alakú honfoglalás kori nyílhegy a szegedi Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből (MFM©2017)

„...a megfáradt bajorokat letámadják, fölébük ke-
rekednek, eltiporják és legyilkolják őket.”
Aventinus: *Bajor évkönyv*

Gyűjtő nyílhegy Nógrád megyéből (Kubinyi Ferenc Múzeum Szécsény©2017)

ája egy minden elemével egymásba kapcsolódó, szorosan összefüggő rendszert alkotott.

A honfoglaló magyarság kizárólagosan a lovas harcmodort alkalmazta, gyalogsággal nem rendelkezett. Fegyverzetének minden egyes eleme, azok mérete, súlya, elhelyezése a lóhoz és a lovas harcmodorhoz igazodott. Ugyanezek a fegyverek gyalogos harc esetén sokkal kisebb határfokkal alkalmazhatók, az övre függesztett fegyverek sokasága (szablya, különböző típusú tegez, fók) gyalogos harc esetén akadályozta volna a harcost a szabad mozgásban.

A 10. századi magyar fegyverzet megismerésének legfontosabb forrásbázisát természetesen a korszak sírjai nyújtják. Napjainkra megközelítően ezer, különböző típusú fegyvert tartalmazó

Kétpengéjű fók a Budapest-csúcshegyi temető 2. sírjából (BTM©2017 – fotó: Tihanyi Bence)

temetkezés vált ismertté a Kárpát-medencéből.

A 10. századi magyarság fegyverzetének legfontosabb eleme az íj volt, amelynek mérete a lovas harcmodor miatt viszonylag kicsi, 110–120 cm volt. Az íj két végét, illetve a markolatát agancslemezekkel merevítették, amelyeket gyakran különböző színűre festettek (így sárgára vagy pirosra). Ilyeneket azonban csak az íjak egy részén alkalmaztak, gyakoriak lehettek a csontlemezek nélküli reflexíjak is. Ezek az íjak kis méretük ellenére – szerkezetükből kifolyólag – jelentős erő tárolására és átadására voltak alkalmasak, így hatásos lőtávolságuk akár a 200 métert is elérhette. Az íj természetesen nem önmagában állt: az íjászfelszerelés további részei voltak a megközelítően 70–80 cm hosszú nyilvesszők, amelyekből a kovacsoltvas nyílcsúcs hossza (a tuskével együtt) 5 és 14 cm között mozgott, a vessző másik végét pedig 12–15 cm hosszan tollazattal látták el. A nyilvesszőket fából készített, vaspántokkal és bordákkal merevített, úgynevezett homokóra formájú te-

gezben, hegygel felfelé tárolták. Egy tegezbe megközelítően 15–20 db nyilvessző fért el, így az íjásznak jól meg kellett gondolnia azok felhasználását. Az íjászfelszerelés további részét képezte a felajzott íj tárolására alkalmas készlet, és a nyugalmi helyzetben lévő íj tárolására alkalmas íjtegez.

A honfoglalás kori fegyverzet vizsgálatának egyik nagy vitája, amely egyben a régészeti kutatás korlátaira és az írott források vizsgálatának fontosságára is rávilágít, a lándzsák és azok használta körül bontakozott ki. A steppei harcosok legfontosabb közelharci fegyvere a lándzsa volt, amelyet a magyarok kapcsán Bölcs Leó bizánci császár is megemlít. A honfoglalás kori sírokból azonban csak 13 példány ismert, amit tovább árnyal az előkerült darabok nagyfokú formai változatossága. A lándzsát a steppei lovas harcmodorban nemcsak dőfésre és öklelésre használták, hanem vívásra is, azonban Aventinus történetében a lándzsák egy másik típusa, a hajítólándzsa (gerely) jelenik meg, amelyből idáig egyetlen példány sem került elő a Kárpát-medencéből.

Aventinus szerint a magyarok nem ismerték a közelharcot, s nem használtak kardot. Csak-hogy a honfoglaló magyarságtól egyáltalán nem állt távol a közelharc, és több különböző típusú közelharci fegyvert is előszeretettel alkalmaztak. A Kár-

pát-medencéből már több mint száz 10. századi sírból került elő steppei, ívelt pengéjű szablya, és megközelítően ugyanennyi temetkezésből egyenes pengével rendelkező, nyugati típusú kétélű kard. A két hasonló jellegű fegyvernek a magyar harcászathoz való elterjedése között feltételezhetően időrendi különbség volt, a 10. század első felében csak a szablya lehetett jelen a fegyverzetben, majd a század közepétől fokozatosan a nyugati típusú kard is megjelenhetett. Továbbá közel ugyanilyen számban ismertek a nagy formai változatosságot mutató balták, fokosok és bárdok, amelyeket méretükben, formájukban és súlyukban a lovas harcászatnak megfelelően alakítottak ki. A megközelítően 80 cm hosszú nyéllal ellátott fegyverek szakavatott kézben a szablyákhoz hasonló veszélyt jelenthettek az ellenségre nézve. A fegyverzet kutatásának másik nagy kérdése a védőfegyverek körül csoportosul, hiszen a régészeti leletanyagból egyetlen páncél sem ismert, és sisakból is csak egyetlen, 11. századi szórványemlék maradt fenn Pécsről. A régészeti leletanyaghoz hasonlóan az írott források sem sokkal beszédesebbek: elvéve ismertek csak utalások bőrvértekre és sisakokra, valamint az augsburgi csata leírásában említésre kerül egy pajzs is. A védőfegyverzet hiánya a régészeti leletanyagban, a lándzsák csekély számához hasonlóan azonban nem jelenti azt, hogy nem

alkalmazták ezeket a korszak magyar harcosai. A forrásbázis elégtelensége miatt ezek anyagának, jellegének és formájának a megismeréséhez azonban további kutatásokra és szerencsés régészeti leletekre volna szükség.

A honfoglaló magyarság fegyverei önmagukban nem voltak jobbak, mint ellenfeleiké. A pozsonyi csatában részt vevő bajor vitézek, a magyar harcosokhoz hasonlóan mesterien kezelték fegyvereiket, és tapasztalatuk sem maradt el a honfoglalóktól, azonban 907 nyarán a Karoling-csapatok egy kiválóan szervezett és fegyelmezett, az évszázadok alatt minden elemében lovas életmódhoz csiszolódott fegyverzettel és taktikával rendelkező magyar sereggel kerültek szembe, ami ellen nem volt esélyük a győzelemre.

10. századi nyugati típusú kétélű kard a Székesfehérvár-sóstói temetőből

Szablya a III. számú karosi temetőből (HOM©2017)

A honfoglalás kori tegez tökéletes párhuzama: 10–12. századi alán nyiltegez Nizhny Arkhyzból (fotó: Sonya Shashunova)

Flesch Márton: 10. századi magyar lovasíjász- viselet, fegyverzet és fegyverhasználat rekonstrukció (fotó: Anka Irén)

58

59

